

ГРАФІТІ (від італ. *graffiti* — надряпані) — найдавніші текстові написи, малюнки, символічні, магичні, цифрові знаки й монограми, видряпані гострими предметами на керамічних та інших речах сакрального, побутового і торгового призначення, рідше — на стінах різних споруд. Г. як складова **епіграфіки** мають важливе значення для вивчення історії та культури, зокрема релігії, писемності, освіти, побуту, торгівлі, ономастики. Г. виявлені на стародавніх пам'ятках Єгипту, Греції, Рим. імперії. На території України набули найбільшого розповсюдження за античності та середньовіччя. Загалом під час розкопок античних міст (Тіра, Ніконій, Борисфен, Ольвія, Керкінітида, Херсонес, м. Боспор) та їх сільських поселень, а також численних пам'яток кочовиків степової Скіфії і землеробів Українського Лісостепу знайдено бл. 10 тис. різноманітних Г., найбільше — на уламках посуду. Найдавніші з них датують поч. 6 ст. до н. е. Чимало Г. привернуло увагу різних фахівців світу: унікальні реліг.-філософські сентенції, листи на черепках, календар, присвяти божествам та магичні тексти і рис. 6–4 ст. до н. е. з Ольвії; зображення єгипетських кораблів 3 ст. до н. е. і грецькі написи на стінах храму Афродіти в Німфеї. Відомі також шкільні вправи, алфавіти, уривки з літературних творів, застольні вірші, пророцтва, численні грецькі та іншоетнічні імена тощо. Значно менше — ранньохристиянських грецьких Г. у Херсонесі і на Боспорі: присвяти святым, магичні знаки й заклинання, зображення христів. На відміну від античних, за середньовіччя (11–17 ст.) найважливіші Г. виявлені на стінах храмів у Києві, Чернігові, Галичі, рос. — у Новгороді і Смоленську. Найкраще вивченими є київські Г.: Софійського собору, Золотих воріт, Михайлівської і Кирилівської церков, Видубецького монастиря. Вони написані представниками різних верств населення. У Софійському соборі зроблено записи про народження (1032) та саркофаг (1093) Всеволода, сина Ярослава Мудрого, про смерть останнього (1054), продаж Боянкової землі (12 ст.), звістку про мир, укладений у Желяні (околиці Києва) між князями Святополком Ізяславичем, Володимиром Мономахом і Олегом Святославичем. У печерному монастирі Києво-Печерської лаври знайдено Г., датовані 12 ст. Особливий інтерес викликає найдавніший у Київській Русі алфавіт із 23-х грецьких і 4-х слов'янських літер. Церковні Г. написані кирилицею; серед них розрізняють історичні записи, поминальні, побутового характеру, звернення до Бога, окремі імена. Чимало Г. зафіксовано на посуді, плінфі, шиферних пряслах, ливар. формах 10–13 ст. Всі Г. мають велике культурно-історичне значення. Г., знайдені на теренах України, досліджували І. Срезневський, І. Толстой, С.

Висоцький, Е. Соломонік, А. Русяєва, В. Яйленко та ін.

А. С. Русяєва

Графіті в міській субкультурі

Графіті також називають сучасні надписи і рисунки на стінах будинків, у метро, на парканах тощо. Образотворчий напрям міської субкультури останньої третини 20 — поч. 21 ст. Г. задовольняє потреби самовияву деякого творчого потенціалу. На відміну від мистецтва, що спирається на безпосередній контакт із дійсністю, Г. маніпулює його вторинними, зовнішніми проявами (друковане слово, знак, намальовані й зняті на плівку персонажі). У свою чергу, цей процес, не позбавлений своєрідності, знайшов відображення у деяких напрямках постмодерністського мистецтва, дизайні й моді цього періоду. Перші Г. виникли у 60-х рр. у найбідніших кварталах Нью-Йорка, розповсюдилися у великих містах світу. Безробітні й тинейджери, прагнучи своєрідної слави, обирають певне словосимвол (the TAG), яке пишуть у громадських місцях, шокуючи розмірами, яскравістю. Графітчики 60–70-х рр. уночі пробіралися до вагонів метро, автомобілів, стін, розмальовували їх набором букв, цифр і знаків. У 80-х рр. у США відкрилися художні галереї з творами Г., комерційні підприємства з їх продажу, утворилася молодіжна мода на основі Г. — відбулося «відокремлення» Г. від стін як самостійне утворення. У Франції в цей час стиль Г. широко запроваджує у своїх творах авангардист Ж. Дюбюфе. В Японії Г. більше розробляють на папері, ніж на міських об'єктах, розкидають по вулицях листівки з магично-ритуальними знаками. За кілька десятиліть Г. набули значних змін — від односторонніх написів до складання композицій; стилістичні особливості — у характерній плавності контурів малюнку, органічній щільності у розташуванні елементів. Таґ перетворюється на автограф, який зазвичай ставлять художники. З'явилися специфічні фарби для проведення змагань і підвищення майстерності у виконанні Г. У такому легалізованому вигляді у 90-х рр. Г. з'явилися в Україні — на стінах будівель Києва, Харкова, Одеси, Львова. Щоправда, органи правопорядку не допускають розмальовування пам'яток архітектури та ін. цінностей, але загалом до захоплення Г. ставляться прихильно. Юні «графітчики», здебільшого 12–20 років, ведуть спеціальні зошити зі своїми розробками шрифтів та малюнків, зустрічаються в клубах, обмінюються ідеями. Проводять змагання на краший твір Г. у різних містах України. Г. стали ознакою часу й невід'ємною прикметою сучасного міста. Значні події у суспільстві супроводжують сплеск нових проявів Г.

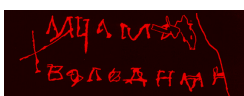
О. Є. Голуб

Рекомендована література

1. Толстой И. И. Греческие граффити древних городов Северного Причерноморья. Москва; Ленинград, 1953;
2. Высоцкий С. А. Древнерусские надписи Софии Киевской XI-XIV вв. К., 1966;
3. Його ж. Средневековые надписи Софии Киевской (По мат. граффити XI-XVII вв.). К., 1976;
4. Граффити античного Херсонеса: на чернолаковых сосудах. К., 1978;
5. Высоцкий С. А. Киевские граффити XI-XVII вв. К., 1985;
6. Давня історія України. Т. 2. К., 1998, Т. 3. К., 2000;
7. Історія української культури. Т. 1. К., 2001.
8. Бояджиєв Л. Граффити – портрет на едно нетрадиционно действо // Изкуство. 1984. № 6;
9. Голубь Е. Изобразительное искусство в рамках «массовой» культуры // Буржуазна «масова» культура: Новые времена, старые проблемы. К., 1988;
10. Бугаєвський О. Знаки на стіні // Artline. 1998. № 5-6;
11. Конкурс Украинского граффити-2000 // Extreme. 1999. № 4.

[А. С. Русяєва, О. Є. Голуб](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Графіті / А. С. Русяєва, О. Є. Голуб // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26856>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).